

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Til mine to Sønner Aabent Brev til mine Börn

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Til mine to Sønner Aabent Brev til mine Börn", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Aarhus Universitet, Det Teologiske Fakultet. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1839_631-intro-shoot-idm73.pdf (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

To læredigte i anledning af sønnernes konfirmation

Grundtvig skrev læredigtene "Til mine to Sønner" og "Aabent Brev til mine Börn" i anledning af sønnerne Johan og Svends konfirmation i Vartov Kirke den 6. oktober 1839. Drengene var da henholdsvis 17 og 15 år gamle. Grundtvig, som netop var blevet indsat i embedet i Vartov nogle måneder forinden, forestod selv konfirmationen.

"Til mine to Sønner" blev ikke trykt i samtiden. Det er uvist, om kladden blev brugt til noget. "Aabent Brev til mine Börn" blev trykt to år efter konfirmationen i tidsskriftet *Brage og Idun* 1841, bind 4, s. 279-284. Begge tekster rummer prægnante udtryk for både Grundtvigs teologi og hans tanker om folket og skolen. Forskellige uddrag af teksterne er sidenhen blevet anvendt som højskolesange. Særlig afholdt og benyttet blev sangen "Et jævnt og muntert, virksomt liv på Jord", som Grundtvig bearbejdede kort før sin død i 1872 (se afsnit 5.2).

Grundtvig ansat som præst i Vartov

Da Grundtvigs sønner nåede konfirmationsalderen, var han i den situation, at han ikke besad et egentligt præsteembede. Efter sin embedsnedlæggelse tilbage i 1826 og injuriansagen mod ham samme år, var han raget uklar med den kirkelige øvrighed og kunne ikke få et embede. I 1832 fik han dog tilladelse til at holde aftensangsgudstjenester for sine tilhængere i Frederiks Tyske Kirke på Christianshavn (fra 1901: Christians Kirke). Her fik han lov til at forkynde frit, men måtte ikke forvalte sakramenter eller afholde kirkelige handlinger. I alle de år, Grundtvig virkede ved Frederiks Tyske Kirke, fandt han det frustrerende, at han ikke kunne tilbyde sin menighed kirkelige handlinger forrettet på baggrund af den gammeldags kristendom, han gik ind for. Da det blev tid til, at Grundtvigs egne sønner skulle konfirmeres, fandt han det "næsten utaaeligt at være Præst og ei turde [dvs. kunne] confirmere sine egne Börn" (Grundtvig 1871, s. 392). Grundtvig indleverede derfor den 17. december 1838 en ansøgning til Frederik 6. om tilladelse til både at holde altergang og at konfirmere sine egne og sine tilhængeres børn (Rønning 1907-1914, bind 3:2, s. 218). Afgørelsen lå dog hos biskop J.P. Mynster, som ikke var Grundtvig venligt stemt. Ved et uformelt møde nytårsaftensdag afviste han Grundtvigs ansøgning, og afvisningen blev fulgt op af et formelt afslag fra cancelliet den 10. januar 1839 (Rønning 1907-1914, s. 220). Grundtvig forberedte sig derfor på, at det ikke ville lykkes ham at få lov til at konfirmere sine sønner, og han aftalte derfor med sin gode ven Gunni Busck, som var præst i Stigs Bjergby på Vestsjælland, at han skulle stå for konfirmationen (se Grundtvigs breve til Busck om forløbet i Bech 1878, s. 212-230).

Det endte dog med, at der viste sig en anden udvej for Grundtvig. Præsteembedet i hospitalskirken Vartov var nemlig blevet ledigt, og det så han perspektiver i:

Paa Vartou havde jeg nu længe havt Øie, som den eneste Krog i Statskirken, hvor jeg som christelig, oplyst Præst kunde udholde Stillingen, saalænge det skulde være, fordi jeg der ikke lettelig kunde finde mig tvunget til noget, der stred mod min Samvittighed og havde dog Leilighed til at udøve Præste-Embedet i hele dets Omfang og fremfor alt til at confirmere alle de christelige Forældres Børn, som ønskede det (Grundtvig 1871, s. 393).

Det passede desuden Grundtvig godt, at Vartov var et roligt embede, der ville give ham god tid til studier. Den 25. marts søgte han embedet ved en direkte henvendelse til kongen (ansøgningen er optrykt i *Breve* 2 1926, s. 300 f.). Kongen forhørte sig hos Mynster, som trods sin generelle uvilje mod Grundtvig gik med til at ansætte ham med den begrundelse, at han nok ville vække mere uro uden for statskirken end indenfor (Rønning 1907-1914, bind 3:2, s. 223). Den 9. juni 1839 blev Grundtvig indsat i embedet af provst E. Tryde. Efter 13 års pause var han tilbage som præst i statskirken.

Undervisningen af sønnerne

Grundtvig havde lige siden sin tid som kapellan i Udby (1811-1813) været en ret engageret konfirmandunderviser, som gik op i ungdommens dannelse. Til at begynde med var han en noget streng og voldsom lærer. Der findes beretninger fra hans tid i Præstø (1821-1822) om, at konfirmanderne ligefrem græd under overhøringen i kirken (se beretningen hos Høirup 1962, s. 62-65). De nye pædagogiske tanker, Grundtvig udviklede fra midten af 1820'erne og op gennem 30'erne påvirkede imidlertid hans syn på

konfirmandundervisningen. Også denne skulle være mere levende og fri. Kristendomsundervisningen skulle kaste historisk og poetisk lys over kristenlivet, ikke ved terperi og udenadslære, men ved "det mundtlige, varme Ord" (Bugge 1983, s. 221; om udviklingen i Grundtvigs syn på konfirmationen og i hans undervisningsmetoder, se Høirup 1962).

Hvad Grundtvig mere præcist underviste sine sønner i, vidner et brev til Gunni Busck om. Mens Grundtvig stadig troede, at det var Busck, der skulle overtage konfirmationen, skrev han følgende om sin undervisning og sønnernes evner:

Deres Kundskaber kan jeg ikke berømme, Lærebogen har jeg kun giennemløbet med dem, for at vise dem Alfarveien, Catechimus og Bibelhistorie søger jeg nu daglig at gjøre dem mere fortrolige med, og tilsidst vil jeg giennemgaae det fornemste [dvs. vigtigste] af Alterbogen med dem [...] Sangene i Hagens Bog har jeg ladet dem gientage (brev fra Grundtvig til Busck, den 19. marts 1839, Grundtvig-arkivet, fasc. 459.32, blad [1v]).

Grundtvig har altså ladet sønnerne studere Balles lærebog, Luthers lille katekismus og bibelhistorien, hvilket var almindeligt pensum for konfirmander på denne tid. Hvad angår selve bibelstudiet lod han først sønnerne læse evangelierne, så de apostolske breve og til sidst Johannes' Åbenbaring. Grundtvig mente, at Åbenbaringen var Det Nye Testaments mest poetiske og profetiske skrift, hvis stil var egnet til at gøre de unge fortrolige med 'åndens billedsprog' (Høirup 1962, s. 70).

Salmer var også en almindelig del af pensum, men hvor man normalt læste efter *Evangelisk-Kristelig Psalmebog* (1798), gik Grundtvig en anden vej og anvendte L.C. Hagens bog *Historiske Psalmer og Riim* (1832), der indeholdt salmer og sange med bibelsk forlæg (Grundtvig havde arbejdet tæt sammen med Hagen om denne udgivelse, se indledningen her). Grundtvig har formentlig brugt den undervisningsmetode først at gennemgå et afsnit af bibelhistorien for derefter at repetere stoffet ved at fremsige eller eventuelt synge en bibelhistorisk sang med det samme emne. Han regnede de bibelhistoriske sange for et af de bedste midler til at indprente kristendommen på en levende måde.

*Konfirmationsforberedelsen af sønnerne gav faktisk Grundtvig anledning til at få skrevet mange af de bibelhistoriske sange, som udkom i *Sang-Værk til den Danske Kirke*, bind 2 (1839-1841), se indledningen her.

På trods af at Grundtvig ikke ligefrem kunne rose sønnernes kundskaber over for Busck, afrundede han sit brev med følgende forsikring: "for Kundskabens Skyld veed jeg da enhver christelig Præst kan med god Samvittighed lægge sin Haand paa deres Hoved, vantroe er de heller ingenlunde, saavidt jeg kan opdage, og Resten til vor Herre!" (brev fra Grundtvig til Busck, den 19. marts 1839, Grundtvig-arkivet, fasc. 459.32, blad [1v]).

Det endte med, at det var Grundtvig selv, der 'lagde hånd' på sønnernes hoveder den 6. oktober 1839 i Vartov Kirke, og i kirken holdt han tre taler: En før overhøringen, en før konfirmationen og en efter (alle tre taler er optrykt i Grundtvig 1877, s. 376-380). I den første tale kom han ind på temaet tvang og frihed. Grundtvig var stærkt imod det element af tvang, der kunne være ved konfirmationen. Fordi man med konfirmationen opnåede visse borgerlige rettigheder, kunne man komme til at vælge den af de forkerte grunde. Det centrale ved konfirmationshandlingen var, at de unge blev bekræftet i deres dåbspagt. Grundtvig understregede i talen, at det ikke var en tvungen bekendelse, han forventede at få fra de unge:

Mine egne Søønner maatte være de eneste, hvem der i Dag skete mindste Tvang, men tør en Fader end ikke forudsætte, at hans Børn har hans Tro, saa tør jeg dog forudsætte det om mine, fordi jeg har opdraget dem til Sanddruhed fremfor alt og indprentet dem fra de tidligste Dage, at Troen er den frieste Sag under Solen, hvorfor vi ikke skyldte noget Menneske men kun Gud i Himlen Regnskab (Grundtvig 1877, s. 377).

Grundtvig havde ved flere lejligheder plæderet for en opdeling af konfirmationen i en borgerlig og en kristen del, se artiklerne "Om Religions-Frihed" (1827), s. 157 og "Er Troen virkelig en Skole-Sag?" (1836), sp. 72.

"Til mine to Søønner"

Manuskriptet "Til mine to Søønner", som findes i Grundtvig-arkivet på Det Kongelige Bibliotek, blev ikke trykt i Grundtvigs levetid, men "forblev et ikke benyttet udkast" (*Bibliografien*, bind 2, s. 152). Grundtvig har muligvis lagt det til side til fordel for "Aabent Brev til mine Børn".

Form og indhold

“Til mine to Sønner” kan karakteriseres som et personligt rimbrev. Det er en henvendelse fra Grundtvig til sønnerne med en direkte og højtidelig tiltale af dem i første linje. Rimbrevet forener den personlige henvendelse med et bredt spektrum af temaer. Det er associativt i stilen, hvilket er kendetegnende for genren, og det er holdt i en didaktisk, faderligt formanende tone, som kan minde om tilsvarende rimbrev fra barokkens tid, fx Jørgen Sorterups “Dydens Enge og Lastens brede Vej” (om Grundtvigs rimbrev og rimbrevet som genre, se Albeck 1971 og Sunesen 2014; om barokkens moralske læredigte, se Thomsen 1971, s. 165-171). Rimbrevet “Til mine to Sønner” består af 332 verslinjer. Der er tale om stikisk, dvs. fortløbende, ikke strofeopdelt, digtning med et firefods trokæisk versemål. Der er krydsrim hele vejen gennem rimbrevet (abab: a ♀, b ♂). I manuskriptet er teksten inddelt i seks afsnit af varierende længde, men det er også muligt at læse teksten som et digt på 83 strofer à 4 verslinjer (Dam 1992, s. 66).

Sanddruhed i ét og alt

Rimbrevet indledes med en opfordring til sønnerne om at lytte til faderens “Alvors-Tale” (l. 5), ikke blot på dagen “i Dag” (l. 6), men også når Grundtvig engang er borte. De tre næste afsnit (l. 17-148) er meget teologiske i deres indhold. Denne del af teksten er ligefrem blevet omtalt som Grundtvigs teologi “i prægnant sammendrag” (Thaning 1963, s. 615). Grundtvig tager udgangspunkt i modsætningen mellem sandhed og falskhed. Falskhed er der meget af i verdens “Kløgt og Skin” (l. 20), men den ultimative fjende er “den Onde” (l. 43), “Mørkets Fyrste, Løgnens Aand” (l. 48). Det gælder om at stå ham og verden imod ved at forblive sanddru i pagten, dvs. dåbspagten (l. 45). Det er ikke tilstrækkeligt at tilslutte sig sanddruheden “i Munden”; man må tilslutte sig Guds sandhed i “Hjertegrunden” (l. 25-27). Sanddruheden er den sunde kerne i livet og roden til al dyd og dåd (l. 29-30), hvilket Grundtvig udtrykker i de linjer, som siden er blevet så kendte:

Sanddru Hedning, Tyrk og Jøde,
Dem har Gud i Grunden kiær,
Hader fremfor Alt de Søde,
Som paa Skrømt Ham træde nær! (l. 33-36).

Linjerne udtrykker den åndsfrihed og trosfrihed, Grundtvig havde gjort sig til talsmand for i løbet af 1830'erne. Menneskene var fri til at dyrke den religion, de hver især fandt sand. Tilhængere af den mosaiske anskuelse (jøder, kristne, muslimer og naturforskere af ånd) havde meget til fælles og burde uden problemer kunne sameksistere. Det afgørende i den enkeltes gudsrelation var, om man var virkelig sandhedssøgende eller blot dyrkede sin religion på skrømt eller af vane.

Mennesket og skaberværket

Afsnit fire (l. 61-148) handler om den teologiske antropologi, dvs. læren om mennesket som skabt i Guds billede og sidenhen faldet. Grundtvig slår fast, at Gud har skabt mennesket godt (l. 81-82). I sin art er menneskene “Jordens Guder” (l. 113), og menneskenaturen skal æres i et og alt (l. 118), men mennesket er også faldet, ramt af synd og død. Mennesket skal ikke tro, det selv kan rette op på sin tilstand, det kan ikke *omskabe* sig selv. Grundtvig polemiserer mod dem, der forsøger: “Skabe-Konst og Skabe-Fagter / Er kun Abespil og Synd” (l. 79-80). Mennesket skal ikke med sin kløgt prøve at forbedre Guds værk, det vil føre en masse ulykker med sig (l. 129-148).

Folket og den naturlige oplysning

I afsnit fem (l. 149-212) udfolder Grundtvig sit nordiske program. Han fremhæver fædrenes ånd (l. 16, 176 og 193) og modersmålet (l. 176, 186 og 194) og revser det danske folk for ikke at have sans for landets historie og sprog:

Folket er endnu forblindet
Kiender ei sin egen Tarv
Har bortsovet Oldtids-Mindet
Skatter ei sin rige Arv;
Blændværks-Timen er dog omme

Folk i Nord maae vaagne brat
Lystes ved at ihukomme
Dagen før den lange Nat (l. 177-184).

Folkets forblindelse havde Grundtvig skrevet om tidligere på året i et prøveforedrag til foredragsforeningen Danske Samfund den 23. april 1839, publiceret i *Brage og Idun*, bind 1, s. 453-461. Her giver han udtryk for, at danskerne må have været forheksede, siden de gennem længere tid har foretrukket det fremmede frem for det danske. Det er nu på tide, at folket får øjnene op for sin egen rige arv i form af blandt andet folkeviserne. Grundtvig ville have danskerne til at forstå, at de i grunden er "de Selvsamme, som for tusind og totusind Aar siden" (Grundtvig 1839, s. 457; se teksten her).

Ejvind Larsen har påpeget, at der er noget modsigelsesfyldt ved Grundtvigs syn på folket i 1830'erne. Han dyrkede i høj grad folket og folkeånden, men fandt også jævnligt anledning til at skose folket, og i rimbrevet til sønnerne kan vi se, hvordan stemningen skifter inden for én og samme tekst. Først kalder Grundtvig folket "forblindet" (l. 177), men kort efter peger han på, at nye bedrifter skal udspringe af, hvad der findes i folkets gamle skrifter og i "Folkemunden" (l. 205-212; Larsen 1983, s. 49).

*Ejvind Larsen trækker desuden en parallel mellem Grundtvigs begreb om forblindelse og Karl Marx' fremmedgørelsesbegreb. Hos både Grundtvig og Marx er der tale om, at det er de forblindedes hhv. de fremmedgjortes egen opgave at sætte sig selv fri. Folket skulle ikke overtage en særligt kvalificeret elites åndelige budskaber, men myndiggørelsen måtte komme nedefra (se Larsen 1974, s. 11-15).

I det nordiske program, som skitseres, ligger der, som i mange andre af Grundtvigs tekster, en polemik mod "Romer-Aaget" (l. 195), dvs. latinskolen med dens udenadslære, som Grundtvig fandt åndløs, unaturlig og skadelig. Grundtvig understreger, hvor vigtigt det er, at læring sker af lyst: "Immer Lysten driver Værket, / Elsker hvad I vil forstaae!" (l. 39 f.) og senere: "Vider da, at Livet truer / Alt hvad læres med Ulyst, Al den Kløgt ei Barnet huer / Som os leger dybt i Bryst" (l. 169-172). Det var en af hans pædagogiske kongstanker, at undervisning ikke skulle foregå som dræbende udenadslære og opremsning, men som en levende vekselvirkning formidlet på modersmålet. Oplysningen skulle desuden være "læmpelig", hvilket vil sige, at den skulle knytte til ved og fremelske den eksisterende natur hos folket og det enkelte menneske (Bugge 1965, s. 310-314).

Kampen for fred og frihed

Det lange afsnit seks (l. 213-332) er noget strammere struktureret end den øvrige del af rimbrevet. Linjen "Fred og Frihed, Lys og Læmpe" med den fyndige parvise allitteration går igen i alt tre gange (l. 225, l. 253 og 271). Tredje gang bliver de fire begreber efterfølgende uddybet i hver fire verslinjer: Fred (l. 281-284), frihed (l. 285-288), lys (l. 289-292) og lempe (l. 193-296). Grundtvig skildrer, hvordan fred og frihed er "Tidens Løsen" (l. 226), men er det på en falsk og hyklerisk måde. Tiden modsiger grundlæggende sig selv. Man vil holde fred, men fører samtidig krig mod sandheden, dvs. kristendommen (l. 234); man vil være fri for tyranni, men selv være tyran osv. Grundtvig er dog enig i, at fred og frihed er tidens behov (l. 253 f.), men man skal forstå begrebet frihed på den rigtige måde. Friheden er for det første ikke noget, man får forærende, den skal derimod tilkæmpes, og freden kommer man heller ikke sovende til (l. 253-260). For det andet er friheden aldrig noget, som man kan nyde alene, men den frihed, man ønsker for sig selv, må man også lade gælde for andre (l. 261 f.). Og for det tredje må friheden aldrig bruges til at skade andre (l. 285-288).

Et praktisk råd

Grundtvig afslutter sit rimbrev med at opfordre sønnerne til at lægge deres fremtidige løbebane i Guds hånd (l. 306). Ingen ved endnu, om deres kald er at lade deres stemme høre i kirken eller skolen, men uanset hvad, har han et enkelt godt råd til dem. De skal huske på Bibelens ord om, at man skal spise sit brød i sit ansigts sved (1 Mos 3,19). Sønnerne skal med andre ord bruge deres sunde lemper til fysisk arbejde. Det hårde arbejde vil virke som en modgift mod lediggang og "Bogorme-Syge"! (l. 323).

Til allersidst vender Grundtvig tilbage til tanken om menneskets værdighed og beder sønnerne lægge sig på sinde, hvad der er livets største opgave:

Menneske i Alt at være
Og skiøndt Støv, i Aanden stærk
Gud i Mennesket at ære

Efterliv

“Fred og Frihed, Lys og Læmpe”

Et uddrag på 28 verslinjer (l. 225-228, 253-256 og 281-300), sammensat til syv firelinjede strofer med førstelinjen “Fred og Frihed, Lys og Læmpe”, blev optaget i 13. udgave af *Højskolesangbogen* (1939) som nr. 274. Sangen blev ikke genoptrykt siden (Dam 1992, s. 70, se også *Bibliografien*, bind 4, s. 61).

“Folket er endnu forblindet”

I 1970'erne fik Grundtvig en renæssance på den politiske venstrefløj, og i 1972 – året for folkeafstemningen om EF – dannede Ejvind Larsen sangen “Folket er endnu forblindet” ved at udtrække en række verslinjer af “Til mine to Sønner” (samme år udkom i øvrigt Ebbe Kløvedal Reichs populære biografi *Frederik. En folkebog om N.F.S. Grundtvigs tid og liv*). “Folket er endnu forblindet” består af i alt 16 firelinjede strofer, som er hentet forskellige steder i det lange rimbrev. Nærmere bestemt udgøres sangen af linjerne 177-184, 33-40, 69-72, 205-208, 193-196, 253-256, 281-288, 293-296, 313-316, 321-324 og 329-332. Larsen har på sin vis dannet en helt ny tekst, idet den personlige henvendelse til sønnerne er udeladt, og sangen i stedet fremstår som en opsang til folket, som skal huske på oldtidens bedrifter, værdsætte sin rige arv og vågne op til dåd. “Folket er endnu forblindet” blev optaget i den 17. udgave af *Højskolesangbogen* (1989) som nr. 460. I den 18. udgave (2006) er den optaget som nr. 181. Her er de oprindelige 16 strofer slået sammen til otte.

“Aabent Brev til mine Börn” (1841)

“Aabent Brev til mine Börn” blev også skrevet i anledning af sønnernes konfirmation i 1839. Det er blevet foreslået, at læredigtet måske blev læst højt som tale ved konfirmationsfesten i hjemmet (se *Bibliografien*, bind 2, s. 185), men det vides ikke med sikkerhed. Svend Grundtvig, der som voksen klargjorde teksten til udgivelse i *Poetiske Skrifter*, bind 6, nævnte ikke noget om, hvordan den var blevet anvendt.

I den kladder, der findes til “Aabent Brev til mine Börn”, indgår læredigtet i en lidt anden sammenhæng, nemlig som indledning til en bog om ungdomsuddannelse. Digtet samt et forord til bogen findes i fasc. 348 i Grundtvig-arkivet med overskriften “*Ungdommens Hensigtsmæssige Dannelse nuomstunder*”. Bogen blev dog aldrig færdig. I manuskriptet fylder teksten 88 verslinjer mod 164 linjer i den trykte tekst fra 1841. Grundtvig må altså have omarbejdet og udbygget teksten betragteligt forud for trykningen i *Brage og Idun* (1841).

Form og indhold

“Aabent Brev til mine Börn” er ligesom “Til mine to Sønner” et personligt rimbrev, en stor rimet epistel (*Bibliografien*, bind 2, s. 151). Det adskiller sig imidlertid fra “Til mine to Sønner” ved, som titlen siger, at være et ‘åbent’ brev og derved tiltænkt offentligheden. I brevet henvender Grundtvig sig til at begynde med til alle sine tre børn, som gentagne gange kaldes “kiære” (l. 1 og 27), men hen imod slutningen henvender han sig specifikt til først sønnerne (fra l. 141) og så datteren Meta (fra l. 157). Rimbrevet består af 164 verslinjer skrevet i et femfods jambisk versmåle. Der er krydsrim gennem hele teksten (abab: a ø, b ø). Rimbrevet er inddelt i to store afsnit, men det er også muligt at læse det som et digt bestående af 41 strofer à fire verslinjer.

Sammenlignet med “Til mine to Sønner” er “Aabent Brev til mine Börn” dels mindre privat, dels mindre teologisk og samtidskritisk og derfor desto mere egnet som et læredigt om menneskelivet i bred forstand.

Det jambiske versemål giver desuden digtet et mere muntert udtryk. Rimbrevet kredser om nogle af de samme temaer som "Til mine to Sønner": menneskelivet, skolen og vækkelsen af den nordiske ånd.

Det jævne liv efter naturens orden

Brevet begynder med, at Grundtvig spørger sig selv, hvad han egentlig ønsker for sine børn under deres opvækst (l. 5-16). Denne skildring flyder over i en beskrivelse af hans egen barndom i Udby (l. 17-24). Grundtvig kommer efterhånden frem til, at han ikke ønsker noget af det "Glimrende" (l. 25), dvs. det prangende og tomme, som verden tilbyder. I opposition til verdens glimmer formulerer han, hvad det er for et liv, han ønsker for hele sin slægt:

Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord,
Som det, jeg vilde ei med Kongers bytte,
Opklaret Gang i ædle Fædres Spor,
Med lige Værdighed i Borg og Hytte,
Med Öiet, som det skabdes, himmelvendt,
Lysvaagent for alt Skiönt og Stort heneden,
Men, med de dybe Længsler vel bekiendt,
Kun fyldestgjort af Glands fra Evigheden (l. 33-40).

Med et "jævnt" liv menes ikke et middelmådigt liv, men et ligefremt og naturligt liv. For Grundtvig bestod lykken i, at livet følger "Naturens Orden" (l. 48), dvs. at menneskelivet i lighed med naturens årstider gennemlever de fire menneskealdre med hver deres velsignelse (l. 49-52): Barndommen (forårets friske spire), ungdommen (sommerens blomsterflor), manddommen (efterårets modenhed) og alderdommen (vinterens høst).

Den sorte skole

Grundtvig ser med vemod på de små gutter, som skal gå i tidens skole, "den sorte Skole" (l. 70). Denne skolegang beskrives som et væddeløb med døden (l. 55-56). Sender man gutterne i den sorte skole, ofrer man dem til grammatikken og den sikre død (l. 83-84). Eleverne bliver i denne skole med dens udenadslære og døde sprog frarøvet både sommer og efterår. De kommer til at gå direkte fra barndom til (åndelig) alderdom og død (l. 67-68). Grundtvig mener modsat, at undervisningen i skolen bør respektere naturens orden, dvs. følge barnets naturlige udvikling. De større hovedbrud hører den mere modne alder til og må ikke presses ned over barnet. Det ville være det samme som at "indpode døden selv i børnene" (Bugge 1983, s. 219). Temaet "Naturens Orden" udfolder Grundtvig bredere i første hovedafsnit af *Skolen for Livet og Akademiet i Soer* (1838), se teksten her.

Grundtvigs visioner

Som modsætning til den sorte skole, vil Grundtvig udvikle en skole for livet. Han taler i rimbrevet om "Den Livets Skole", han har "tryglet Jordens Guder", dvs. kongerne, om at bygge (l. 121 f.) og henviser dermed til sine mange højskoleskrifter fra slutningen af 1830'erne, hvori han opfordrede til, at man lod opføre en højskole i Sorø, se mere i indledningen til *Skolen for Livet og Akademiet i Soer* (1838). Slægten har imidlertid indtil nu været "stokblind" (l. 94). Den har blot smilet ad Grundtvigs forskellige visioner om livets skole og genopvækkelsen af nordens ånd, men Grundtvig er sikker på, at hans visioner nok skal blive til virkelighed en dag. Mens han venter på denne "Lysets Atterdag" (l. 129), håber han, at sønnerne vil følge i hans spor og vise, at de har en bedre smag end den latinske, nemlig "Det Gamle Nordens Smag for *Stort og Sandt*" (l. 135).

Efterliv: "Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord"

I august 1872, blot nogle få uger før Grundtvigs død den 2. september 1872, blev han opsøgt af Ernst Trier, grundlæggeren af Vallekilde Højskole. Trier ville have Grundtvig til at se de sange igennem, han havde udvalgt til at indgå i en sangbog til højskolen. I tre timer sad de to sammen og gennemgik sangene. Trier savnede en sang om de fire menneskealdre, henvendt til ungdommen. Han ønskede noget i retning af "Aabent Brev til mine Børn" og citerede fra linjen "Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord" og de efterfølgende 20 linjer (linje 33-52). Grundtvig bemærkede, at der til disse 20 verslinjer blot manglede fire, for at der kunne dannes en sang på tre strofer à otte verslinjer, og efter en tænkepause dikterede han følgende slutning (jf. Triers beretning, genoptrykt i Johansen og Høirup 1948, s. 260 f.):

Om kort, om langt blev Løbebanen spændt,
Den er til Folkegavn, den er til Grøde;
Som godt begyndt er Dagen godt fuldendt,
Og lige liflig er dens Aftenrøde (s. 260).

Disse linjer blev det sidste, Grundtvig digtede.

Uddraget "Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord" med den tildigtede slutning fra 1872 blev trykt første gang i Triers *Sange for den kristelige folke-skole* (Vallekildesangbogen) i 1874. Sangen blev en af de mest værdsatte verdslige sange af Grundtvig, og den blev optrykt i "så at sige alle sangbøger i Danmark" siden 1874 (Dam 1992, s. 64). Den har nr. 95 i den 18. udgave af *Højskolesangbogen* (2006). Grundtvigs digt fik med Gustav Albecks ord den lidt paradoksale skæbne, at Grundtvig "via et rimbrev, der havde så privat og intim en adresse, som kun et brev fra en fader til hans børn kan have, fik hele det danske folk i tale" (Albeck 1971, s. 30).

"Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord" er også en af de folkelige sange af Grundtvig, som blev kendt og brugt uden for landets grænser, bl.a. i USA (Mortensen 1974, s. 63 og 75).

Anvendt litteratur

Trykt

- Albeck, Gustav (1971) "Grundtvigs rimbrev" i *Grundtvig-Studier* 1971, s. 7-30. København
- Bech, Henrik udg. (1878) *Gunni Busck, et Levnedsløb i en Præstegaard. Anden, forøgede Udgave*. København
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954)
- Breve 2 1926, se Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*
- Bugge, K.E. (1965) *Skolen for livet: Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker*. København
- Bugge, K.E. (1983) "Grundtvigs pædagogiske tanker" i *Grundtvig og grundtvigianismen i nyt lys. Hovedtanker og udviklingslinier fra de senere års Grundtvigforskning*, udg. Christian Thodberg & Anders Pontoppidan Thyssen, s. 210-224. Århus
- Dam, Poul (1992) *Grundtvig-tekster i Sangbøgerne med særligt henblik på højskolesangen. En bibliografisk oversigt*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Det Danske Samfund" i *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 1, s. 414-473. København
- Grundtvig, N.F.S. (1871) *Kirke-Speil eller Udsigt over den christne Menigheds Levnedsløb. Efter mundtligt Foredrag 1861-63*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Kirkelige Leilighedstaler*, udg. C.J. Brandt. København
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 2: (1821-1872). København
- Høirup, Henning (1962) "Grundtvigs syn på dåbspagten bekræftelse og på konfirmandundervisningen" i L. Brøndum (red.) *Konfirmandundervisningen og konfirmationen*, s. 61-77. København
- Højskolesangbogen (1894-). København
- Johansen, Steen & Henning Høirup (1948) *Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig. I Udvalg*. København
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København
- Larsen, Ejvind (1974) *Grundtvig - og noget om Marx*. Århus
- Larsen, Ejvind (1983) *Det levende ord*. Viborg
- Mortensen, Enok (1974) "Den danske salme i Amerika" i *Grundtvig-Studier* 1974, s. 54-75. København
- Reich, Ebbe Kløvedal (1972) *Frederik. En folkebog om N.F.S. Grundtvigs tid og liv*. København
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, 1-4, bind 3:2 (1912). København

- Sunesen, Christel (2014) "Rimbrevet" i Ved lejlighed. Grundtvig og genrerne, udg. Sune Auken og Christel Sunesen, s. 124-155. Hellerup
- Thaning, Kaj (1963) *Menneske først - Grundtvigs opgør med sig selv*, bind 1-3. København
- Thomsen, Ejnar (1971) *Barokken i Dansk Digtning*. København
- Trier, Ernst (1874) *Sange for den kristelige folke-skole*. København

Utrykt

- Grundtvig, N.F.S. (1839) [Brev fra Grundtvig til Busck, den 19. marts 1839], Grundtvig-arkivet, fasc. 459.32, Det Kongelige Bibliotek, København
- Grundtvig, N.F.S. [u.å.] "*Ungdommens Hensigtsmæssige Dannelse nuomstunder betragtet af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*", Grundtvig-arkivet, fasc. 348, Det Kongelige Bibliotek, København